

Umumi Türk tarihi meseleleri

TARİH ilmi ve tedrisatı bilhassa geçen yüz yıldan beri her memlekette ehemmiyetle ele alınan bir konudur. Bir taraftan millet ve cemiyet faaliyetlerini umumi bir tekamül akışı içinde mütalaa ederek beşeriyet hayatını yeniden terkip ile canlandırdığı için, diğer taraftan, millet ve cemiyet duygusunun ahlaki şuurunu daima tenbih eylediği ve milli tesanüdün, vatanseverliğin en mühim amili olduğu için üstün bir kıymet ve ehemmiyet alması, zaten, tabii bir keyfiyettir. Ancak, tarih telakkisi ve metodu her devirde ve her yerde derin ve esaslı değişikliklere maruz kalmıştır. İlk çağlardan itibaren türlü nevilerde - hikaye eden, öğreten ve araştıran - tarihi eserler yazıldığı gibi, tarihi hadiseler her devrin veya cemiyetin şartlarına ve icaplarına göre de muhtelif noktai nazardan-teokratik, materyalist, pozitivist vesaire gibi-ele alınmış ve işlenmiştir. Tarih felsefesi yapan ve yayan mütefekkirler, geçen asırlarda, bu telakkileri, tarih yazılışında ve tedrisatında tatbik etmek mevzularında. münakaşa ettikleri gibi bu meseleler bugün de, xx asır ortalarında, ilim aleminde ve alakadarlar arasında hala konuşulmakta, yeni yeni kararlar alınmakta, yer yer şu veya bu telakkiye göre tarih kitapları hazırlanmaktadır.

Son zamanlarda yayımlanan ehemmiyetli bir tarih ve bu vesile ile yapıldığını gördüğümüz neşriyat bizi de bu hususta bazı düşüncelere sevketti. Filhakika, - Profesör Zeki Velidi Toganın "Umumi Türk tarihine giriş" adlı eseri ve Profesör Fındıkoğlunun bu münasebetle izhar ettiği düşünce ve temennileri, hem ilmi çalışma ve araştırmaların en son semerelerini görmek, hem de, memleketimizde daima canlı ve münakaşa edilir bir halde tutmaya mecbur olduğumuz, tarih konusunda istikamet ve gayeyi vuzuhla tesbit ederek faaliyetimizi buna göre ayarlamak bakımından, elbette memnuniyet duyulacak bir hadisedir.

Bizde, tarih konusu ile ilgili olarak, üzerinde düşünülen ve bir an önce tahakkukuna çalışılan esaslı işleri ve problemleri, sayın. profesör. eserinin mukaddimesinde, ortaya koymakta, modern tarih anlayışında ve çalışmasında bizde mevcut noksanları sıralıyarak, bu davayı iyice teşrih etmektedir. Hakikaten, ilmi tarih problemleri üzerinde verimli çalışabilmek için bütün vasıtaların mevcut ve kolaylıkla istifade edilebilir halde bulunması şarttır. Avrupa milletleri, iki asra yakın bir zamandır, milli tarihlerinin esaslı materyallerini ve ana kaynaklarını Kronikler, Monumentalar, Anallar vesaire halinde) neşrettikleri ve tenkidli çalışmaya çok erken başladıkları için bu sahada hayli yol almışlardır. Analitik mesainin ve tahlili eserlerin çok eksik olduğu bizde ise, ilmi tarih konusunda, ilk hatıra gelen ve başarılmasına çalışılan şey bu noksanları tamamlamak, terkipi eserlere, milli tarih sentezine yol açmak, imkanlar hazırlamaktır. Profesör Zeki Velidinin de şükranla kaydettiği gibi Üniversitelerimizle bilhassa Türk Tarih Kurumunun ve salahiyet sahibi münferit ilim adamlarının bu nevi neşriyatı bu vadede hergün biraz daha ilerlediğimizi göstermektedir. Ancak, faaliyetimizi daha sıklaştırmak, planlaştırmak ve gerek salahiyet sahibi fertler arasında gerek ilgili ilmi müesseselerin birbirleriyle, " mesai ortaklığını temin" etmeğe mecburuz.

..... Y A Z A N :
Tayyip Gökbilgin

Edebiyat Fakültesi Tarih Doçenti

Bahsi geçen eseri, şüphesiz ki,son senelerin bu vadide intişar etmiş en muvaffak ve yepyeni bir tasnife tabi tutularak hazırlanmış eserlerinden biri telakki etmek lazımdır. Osmanlı tarihinde olduğu gibi umumi Türk Tarihinde de garp metodile fakat, hem milli görüşü sıklet merkezi yapacak, hem de objektif ve bitaraf kalmayı temin edecek, sentez eserlere şiddetle ihtiyacımız bulunduğu aşıkardır. Avrupa tarihçilerinin, Türk tarihine ait eserlerinde, her zaman objektif bir görüşe sahip olamadıkları, bilhassa bu tarihin umumi tekamül seyrini çok defa nazara almadıkları ve bazan taasup saikasile indi hükümler ileri sürdükleri düşünülürse, bir taraftan ilmi hakikatleri ortaya koymak, diğer taraftan insanlık tarihi içinde Umumi Türk Tarihinin işgal ettiği mevki olduğu gibi tesbit etmek ve tanıtmak bizlere düşen bir vazifedir. Bu bakımdan, bu eseri sayın Fındıkoğlunun işaret ettiği gibi. Türk medeniyet tarihi görüşünün kuvvetli delillerle ortaya konuşunda, başlı başına bir dönüm noktası saymak, herhalde, pek mübalağalı bir hüküm olmasa gerekir.

Profesör mevzuun saha ve zaman itibarile genişliğini ve derinliğini düşünerek bu muazzam işin başarılmasını büyük mikyasta bir işbirliğine bağlı gördüğünü söylemekle beraber, Üniversitedeki derslerini ilave ve tahşiyerlerle, mütevazı bir ad altında - " Giriş " olarak - neşretmiştir. Müellif, bu eserde, Türk tarihine ait muhtelif davaları türlü cephelerinden ele almakta ve bunları nazariyeler şekline sokarak hulasa etmektedir.

Yayımlanan birinci ciltte ancak xvi. asra kadarki Türk tarihinin ana hattını tesbit etmiş, bundan sonrasını " Giriş " in ikinci cildine bırakmıştır ki, ikisi birden tarih araştırmaları serisinin ikinci sayısını teşkil edecek, birinci sayıda tarih metod bilgisi, üçüncüde de Türk illerinin tarihi, coğrafyası bulunacaktır. Bundan başka, müellifin,umumi Türk tarihi hakkında dokuz ciltlik müstakil bir eser hazırlamakta olduğunu da memnuniyetle öğreniyoruz. Girişin mukaddimesinde, böyle bir eserin hazırlanması için - pek haklı olarak - geniş bir işbirliğine ihtiyaç gördüğünü söylemesine rağmen, bilhassa son senelerdeki esaslı hazırlıkları kendisine böyle bir teşebbüse girişmek cesaret ve imkanını veriyor demektir ki, bunu, Türk tarih ilmi için büyük bir müjde saymak yerindedir.

Profesör Zeki Velidi Togan, ötedenberi, Türk tarihini bir bütün olarak nazara alan, Türk milletinin zaman ve mekan mefhumları içinde tarihi tekamülünü adım adım seyir ve takip ile, siyasi ve askeri hadiselerden ziyade, Türk medeniyet tarihini mukayeseli surette tetkik eden bir mektep ve görüşün hakiki mümessillerinden biri addedilmektedir. Ancak, girişin birinci cildinde yaptığı tasnifte, müellif. Umumi Türk Tarihini hangi bölümlerde tetkik ve mütalaa ettiğini gösterirken, diğer otoriter Türk alimlerinden, Profesör Fuat Köprülü ve Profesör Mükrimin Halil Yanançtan ayrılmaktadır. Çünkü Profesör Köprülü Türkiye tarihinin birinci cildinde yalnız Anadolu istilasına kadarki umumi Türk tarihini mütalaa ettiği gibi Profesör Yananç ta Türkiye tarihini ancak Selçuklularla ve Osmanlılarla (dört devirde olmak suretile) tahsis eylemişti. Buna mukabil Profesör Togan, kitabının " Ön Asyada yeni Türk vatanının kurulması " başlığı altında topladığı dördüncü bölümünde Selçuklulardan başka İlhanlıları ve Moğollar devrinde Azerbaycanı incelemekte " Akdenizle Karadenize hakim büyük Türk devletinin kuruluşu başlığı altındaki beşinci bölümünde de Osmanlıları ve bunlarla teması olan Coçi (Profesör Köprülüye göre bunun okunuşu Cuci olmalıdır, İslam Medeniyeti Tarih S. 118) Ulusunun batı kısmını ve Azerbaycanı anlatmaktadır. Bu suretle müellif, tamamen orijinal ve mantıklı sayılabilecek bir tasnif yapmıştır ki, bunun, gerek ilmi mezaide gerek muhtelif dereceli mekteplerimizdeki tarih tedrisatında bir esas teşkil edip edemeyeceği, münakaşa konusu

olması mümkündür. Her alimin sentez tarih eserine istediği şekil ve tasnifi vermesi tabii ve mutata bir usul ise de, bu kabil eserlerin noksan ve an`anenin henüz teessüs etmediği bizde, Osmanlı tarihinde olduğu gibi bu sahada da, bazı kriteriyomlara ihtiyaç bulunduğu zaman zaman hissedilmektedir. Bu itibarla, bize göre, sayın Profesör Toganın, mukaddimesinde üzerinde ehemmiyetle durduğu “ mesai ortaklığı temini” işine, neşrine hazırlandığı Umumi Türk Tarihi serisinin cilt ve bölümlerin tasnifinden başlaması daha doğru olur ve umumi kabule mazhar olmuş bir tasnif ise şu veya bu türlü tedrisatta bir temel ve esas olmak vasfını kazandığı gibi, aynı zamanda, memleketimiz tarihciliğinde, tek başına bile, bir tekamül sayılabilir.

Buna şu bakımdan da ihtiyaç görüyoruz: Sayın hocamız, bazı has isimlerin okunuşunda ötedenberi kendine has bir yol tutmakta ve bunların bizce me`nüs şekillerini pek nazarı itibara almamaktadır. Beş sene evvel bir arkadaşım. (Şerif Baştav, Sabir Türkleri, Belleten 17 - 18) İbni Fuzelanın neşri münasebetile, o eserdeki bazı lisanı izah ve kanaatleri acele verilmiş hükümler olarak kabul etmiş ve tenkidler yapmıştı. Ben buna tamamen iştirak etmemekle beraber “ Giriş “ te de Cengiz ve Timur gibi isimlerin bile Çengiz (arkadaşım Doçent Dr. Osman Turana göre bunun Çingiz olması lazımdır: Bak Belleten 19) ve Temur olarak yazıldığını görünce, bu kabil filolojik esaslar hakkında da müşterek bir hareket hattı tutulmasını temenni etmekten kendimi alamadım.

Maamafih, bu ve buna benzer ilişilecek ufak tefek eksiklerine rağmen - ki burada bunlara temas etmeğe imkan yoktur - “ Giriş “ mükemmel, çok etraflı bir tetkik mahsulü, bilhassa milli tarih şuurunu kuvvetlendirme bakımından da örnek bir eserdir. Profesörün, vadettiği diğer eserlerini, iki seneden beri uzak kaldığı kürsüsüne, talebe ve arkadaşları arasına bir an önce dönmüş olarak, sabırsızlıkla bekliyor, fakültemizin bu kıymetli Türk tarihçisinden daha fazla mahrum kalmamasını - Profesör Fındıkoğlu gibi biz de - temenni ediyoruz.